

ПРИКАЗИ

ZBORNİK PRAVNOG FAKULTETA U ZAGREBU, god. IV. Zagreb,
izdanje Pravnog fakulteta, 1954, 345 str.

Поред проблема праксе и бројних хроника, оцена и приказа и бележака, два двоброја Зборника за 1954 садрже следеће чланке:

Др. Б. Златарић: Знанствени опус проф. Станка Франка. —

Поводом смрти проф. Франка писац истиче потребу да се његово дело свестрано анализира. Међутим, за то је потребан већи рад. Писац се ограничава на општу констатацију да је дело проф. Франка веома значајно, да је он кривичноправне проблеме посматрао у вези с општим филозофскоправним питањима и да његови радови обилују веома оригиналним и дубоким мислима, што их често чини теже разумљивим неприпремљеном читаоцу. Главни део чланака састоји се из хронолошког праћења рада проф. Франка и приказивања главне садржине и основних карактеристика свих његових значајнијих радова. — Приказ радова је извршен на веома јасан и зналачки начин, тако да се из њега може добити прилично потпуна слика о раду и значају проф. Франка. Утолико је више жели да писац изврши и други део овог посла и да нам пружи једну обухватну и продубљену студију о пок. проф. Франку, с којим је наша правна наука несумњиво изгубила једног финог, дубоког и оригиналног мислиоца.

Др. В. Бајер: Акузаторни и инквизиторни елементи у нашем новом кривичном поступку. — Наш нови кривични поступак, као и сви у Европи, јесте акузаторни поступак али с елементима инквизиторног, тако да спада у мешовит поступак. Чист акузаторни поступак се карактерише спором равноправних странака пред објективним судом који спор решава. Чист инквизиторни поступак је скуп радњи надлежних државних органа с циљем да се пронађе извршилац кривичног дела. У европским кривичним поступцима (сем енглеског који је чисто акузаторан) инквизиторни елементи проистичу отуд што полиција има право да окривљеника испитује, те се главни докази прикупљају у истрази уз окривљениково притварање, иако пре ове још нису скупљени докази. Отуд истрага има инквизиторни карактер. У нашем поступку, извиђај има претежно инквизиторан карактер, али тај карактер ублажује значајни акузаторни елементи. Тако је функција гоњења коју врши јавни тужилац, одвојена од функције утврђивања чињеница коју врши извиђајни орган. Али тужилац није странка, јер све његове захтеве извиђајни орган мора извршити. Окривљеник може такође вршити извесна права одбране, што зависи од нахођења извиђајног органа. Он такође није дужан да изнесе своју одбрану ни да одговара на питања, а за постизање одговора не смеју се према њему употребавати никаква принудна средства. Акузаторни и инквизиторни елементи у истрази су исти као у извиђању, с разликом што је истражни орган потпуно независан од тужиоца. Зато има положај странке, док окривљеник има само „релативно“ такав положај. Међутим, приговор против оптужнице претставља јако акузаторно средство којим окривљеник може да парира инквизиторно дејство извиђања и истраге. Главна расправа је потпуно акузаторна, изузев права испитивања окривљеника, што претставља инквизиторни елемент. С обзиром да се осуда може извести само на основу доказа изведених на главној расправи, то ова даје целом поступку акузаторни карактер.

Др. Ф. Чулиновић: Порота у Југославији. — Увођење пороте у буржоаско судство које су тражили либерални елементи буржоазije, било је истичано као свемогуће средство које ће излечити од недостатака не само судство него и цело друштво и обезбедити слободу грађана и народну сувереност. Иако је порота имала и извесног позитивног утицаја на демократизацију судства, ипак је њен стваран утицај био мали, тако да је она убрзо разочарала своје присталице. Слично је било и с поротом у југословенским земљама. Писац даје подробен приказ увођења, функционисања и резултата пороте у југословенским земљама пре уједињења, као и у старој Југославији. Општи закључак који се отуд изводи јесте да је порота, упркос надама да ће остварити правично правосуђе, имала изразит класни карактер и да је штитила интересе буржоазije. Потом се износи преглед развоја пороте за време Народноослободилачке борбе и у новој Југославији, до закона о судовима од 1953. У новој Југославији порота има карактер приседничког суда, јер су судије поротници у свему изједначени са сталним судијама. Порота је извршила корисну улогу у нашем судству, особито у политичком погледу, повезивањем права за потребе друштвеног развоја. Данас се поставља питање оправданости пороте, при чему се истиче да је она нестручна, да није тековина Народноослободилачке борбе итд. Писац сматра да пороту пре треба реорганизовати и задржати је углавном у делима политичког карактера, тј. која дирају основне интересе друштва (важна кривична дела и извесни грађански спорови).

Др. А. Прокоп у чланку Утврђивање и оспоравање брачног оцинства подрбно обрађује ово питање по нашем праву и у нејасним случајевима заузима становишта која изгледају оправдана.

Др. Н. Тинтић: Материјална одговорност упосленика и послодаваца према трећим особама за штету коју упосленици учине при раду. — У чланку се на исцрпан и прегледан начин даје преглед упоредног законодавства и теорије о овом питању и износи се основ нашег система његовог решења.

Др. С. Чуља: Неколико питања у вези с ванпарничним поступцима о уређењу статусних односа. — Писац с гледишта de lege ferenda расправља низ занимљивих питања из ове области (покретање поступка, састав суда, лишење пословне способности, итд.) и даје своје предлоге за њихово решење.

Др. Ф. Чулиновић: Неки државноправни проблеми Првог српског устанка. — По свом карактеру, Први устанак је сељачки ослободилачки покрет. Што се тиче његовог класног карактера, он је у основи буржоаско-демократски, иако, нарочито у почетку, овај карактер није био сасвим јасно изражен због недиференцираности тадашњег српског друштва у класном погледу. Први устанак је довео до стварања српске националне државе. Ово се може тврдити без обзира на релативно кратко трајање власти устаника и на релативно малу територију под њиховом влашћу у односу на цело Турско царство. Ово стога што се ту вршило отцепљење једне националне државе од Турске а не револуционарно смењивање власти у целој Турској. Непризнавање нове државе од других држава не може такође бити разлог да се сматра да она није постојала, јер је за постојање државе битно фактично стање а не међународно признање. Вршећи анализу организације власти у Србији, писац долази до закључка да, иако та власт још није била чврсто организована, ипак је имала карактер ранобуржоаске класне власти и била је државна власт. Та власт је била суверена. Иако су у Србији владали пре свега обичајни прописи, ипак има зачетака и писаних прописа, па чак и уставног карактера, којима се може дати правни карактер. Устаници су такође изражавали и тежње за уједињењем јужнословенских земаља. — Анализа коју писац даје несум-

њиво је успела да докаже његове основне поставке, с којима је могуће сложити се. Ипак, тврдње о класном карактеру власти и о постојању државе и права у правом смислу речи треба још више поткрепити, по могућству новим подацима. Иако је процес стварања државе у Првом устанку несумњиво био у току, ипак је доста тешко тврдити да је држава у пуном смислу речи већ била створена. У великој мери је ту постојао тек преображај борбеног покрета у државу.

Др. Д. Банковић: Утјецај политичких странака на уставно-правни развитак неких сувремених држава. — Овде су укратко претресени неки проблеми утицаја политичких странака на функционисање државне власти. С правом се истиче огроман значај постојања и деловања политичких странака за схватање стварног уставног система једне земље. Мада недовољно систематизоване и летимичне, ове мисли писца биће користан потстицај за почетак дубље обраде ових питања код нас.

Др. Ј. Стефановић: Институција референдума у свијету и у ФНРЈ. — Пошто је утврдио да буржоасија нерадо развија чак и посредну демократију и да утолико мање развија непосредну демократију, писац наводи Швајцарску као изузетак од тога правила. Ипак, и у Швајцарској је до 1949 парламент на противустанан начин спречавао примену факултативног референдума у погледу закона. Тек 1949 је та пракса спречена изменом устава. После Другог светског рата установа референдума се широко примењује у разним државама, нарочито у вези с доношењем устава, и писац укратко излаже положај у тим земљама. Прелазећи на нашу земљу, утврђује се да су уставни закони од 1953 проширили и прецизирали установу референдума, као и друге облике непосредне демократије. Детаљно су изложени прописи савезног и републичких уставних закона о референдуму, као и прописи одговарајућих закона о народним одборима.

Међутим, било би добро да се посматрало функционисање ових прописа у пракси, јер изгледа да се они код нас нису много, или можда и никако, примењивали. Занимљиви су узроци оваквог стања и, у вези с тим, перспектива даљег развоја ове установе.

Др. Дан Банковић: О федеративном карактеру наше државе. — Основне карактеристике федеративне државе јесу: постојање две врсте чланова — грађана и држава-чланица, постојање савезног устава и савезне власти, учествовање држава-чланица у вршењу савезне власти, подела надлежности између савеза и чланица и право ових на самоорганизацију. Југославија је федеративна држава јер има све те црте. Најоригиналнија црта југословенске федерације јесте нарочит начин учествовања држава-чланица у вршењу савезне власти преко Већа народа и чланства председника републичких извршних већа у Савезном извршном већу. Надлежност између савеза и републике подељена је дрвенствено у корист савеза, нарочито путем установе основних и општих савезних закона. Може се утврдити да надлежност република постаје све мања с проширењем надлежности самоуправних јединица—комуна. Извршна функција, међутим, у начелу припада народним одборима, сем изричних изузетака. Сувереност припада савезу, а прописи савезног устава доста ограничавају право самоорганизације република. У крајњој линији савез сам одређује своју надлежност, јер Савезна скупштина цени уставност републичких закона. Једино се савез појављује према иностранству као субјект, и уговори које он закључује обавезни су за републике.

Овај чланак додирује низ важних питања. Штета је само што је прекратак, те ниједно од тих питања није било могуће подробноје расправити. То нарочито важи за веома важно и занимљиво али

потпуно неразрађено питање основних, а нарочито општих савезних закона. Вероватно је та краткоћа и узрок што су неке формулације непрецизне и недовољно образложене. Ово је посебно случај с формулацијом карактеристика федеративне државе. Није довољно јасно како се појединци-грађани могу стављати у исти ред с државама-чланицама као „чланови“ федерације.

Др. И. Крбек: *О управном спору.* — У језгровитом, јасном и прецизном чланку проф Крбек обрађује сва главна питања управног спора по нашем новом законодавству, вршећи упоређења са старим југословенским правом и страним законодавством. Нарочито је потребно истаћи брижљиво вођење рачуна о нашим написима из ове области, иако су то претежно ситни написи, као и о нашој судској пракси која је већ доста развијена. Проф. Крбек тиме даје пример како треба при расправљању неке ствари узимати у обзир сва мишљења која су о њој код нас изражена, као и судску праксу, што често други писци, нажалост, пренебрегавају и пишу као да једино они постоје на свету. Величина неког писца може само бити још већа ако се супротстави другима; ничије се мишљење не сме игнорисати а још мање не познавати. Не би вредело излагати садржину чланка проф. Крбека, с обзиром на то да обухвата све проблеме управног спора. Вреди задржати се само на извесним питањима која су од већег значаја, или где се могу заузети супротна становишта.

Такво важно питање јесте одређивање појма управног акта по нашем Закону о управним споровима. Он даје материјалну дефиницију тог појма, али она није довољно јасна, као, уосталом, и свака друга дефиниција. Проф. Крбек расправља неколико спорних питања у вези с тим, али, разуме се, ту остаје још много других питања, што захтева специјалне расправе. — Са своје стране, не бисмо се сложили с мишљењем проф. Крбека да странка која је поднела претставку надзорном органу нема право на покретање управног спора у „разумном року“, јер би се тиме изиграло начело да се спор мора покренути у преклузивном року. То начело свакако треба поштовати, али оно овде долази у сукоб с другим начелом — да суд не треба покретати доклегод постоји могућност да управни органи и сами донесу законито решење, а та могућност постоји доклегод се очекује да надзорна инстанца у разумном року реши о претставци. Ако то не буде дотле учинила, неће ништа сметати да се у новом разумном року захтева од странке да покрене управни спор.

Б. Перић: *Солитаризам у теорији права.* — Овде се утврђује да на правну науку врше утицај не само друге друштвене науке, него такође и природне науке. У XVII и XVIII веку нарочити утицај је извршила геометрија која је довела до стварања непроменљивих система природног права. У XIX веку најјачи је утицај биологије. На основу биолошког схватања друштва као организма у коме слабији у борби за опстанак подлежу јачима, сматрало се да држава има да остане неутрална и да само пази да се не прекриши правни поредак. То је идеологија индивидуалног либерализма и неограничене приватне својине. Овакав систем је довео до рђавих последица, па се прешло на учење о потреби ограничења својине и слободе иницијативе. На основу истог схватања друштва као организма почело се проповедати интервенисање државе у друштвени живот ради заштите слабијих. Али се такође изводило и правило да појединац вреди само као део друштвеног организма и да између појединаца и друштва мора постојати солидарност. Солидарност се нарочито истицала као нужност за односе између разних друштвених класа. Најснажнију правну теорију на основу солидарности израдио је Диги. Међутим, такве теорије су неопрживе, јер је и солидарност сама по себи недовољно јасан и против-

речан појам, с реакционарним елементима одржавања друштвеног стања без икаквих промена. Треба одвојити међузависност као нешто објективно од солидарности као вољне, субјективне појаве, а свака међузависност не мора бити и солидарност; из ње може проићи и борба, особито класна. Солидаристичка теорија уствари иде у прилог друштвено повлашћеним класама, јер доистовећује међузависност са солидарношћу, тврдећи да сви који су међузависни морају бити и солидарни, а то је нетачно. Заснивајући право на солидарности Диги је нетачно схватио настанак и улогу права, јер се ови не могу схватити без уношења елемента борбе. Солидаризам је уствари израз страха од револуције и служио је као идеолошка подлога фашизма. Диги није решио слабости солидаризма, али је истакао идеју друштвене диференцијације, потребу оправдања државне власти њеном активношћу и потребу да људи према заједници имају пре свега обавезе а затим права. То су његове заслуге.

Чланак прегледно и сажето износи проблем солидаризма, али би ипак било боље да је извршена подробнија анализа овог појма, из чега би изишла и прецизнија критика. Битно је да је солидарност нешто неодређено — њу свако може да схвата како одговара његовим интересима. Нема никаквог објективног солидаризма, па зато ни објективног права, те је и Дигијев покушај заснивања таквог објективног права на солидаризму пропао, као што мора пропасти и сваки други који се заснива на апстрактној објективности целог друштва. Објективно се може наћи само у својој дијалектичкој супротности, у нечем субјективном — тј. у интересу једне класе или групе у друштву која, у датим објективним условима, претставља носиоца напретка. У том правцу, мислимо, треба да иде покушај продубљивања проблема које поставља солидаристичка теорија права која је веома важна, јер поставља питање објективности права. Ми ту теорију не смемо игнорисати; она се мора веома подробно разрадити и покушати наћи „рационално зрно“ њено. Као почетак таквог проучавања треба посматрати и поздравити и овај рад.

Др. Рад. Д. Лукић

Др. Никола Вучо: *РАСПАДАЊЕ ЕСНАФА У СРБИЈИ*, књига прва. Београд, издање Српске академије наука, 1954, 478 стр.

Ова расправа претставља први део једног обимног рада који би имао бити објављен у три посебне књиге. У првој књизи коју овде приказујемо, третира се питање развоја еснафа и нарочито питање разноврсних облика конкурентске борбе којој су били изложени занатски мајстори организовани у еснафе и која је довела до распадања еснафа. Друга књига би требало да се бави положајем занатлија и занатских радника, док би трећа и последња приказивала борбу занатског радништва против експлоатације коју су над њима спроводили еснафски мајстори и утицај који је та борба имала на дефинитивно распадање еснафа у Србији.

Аутор је при изради ове расправе користио пре свега архивску грађу која потиче из разних установа бивше Краљевине Србије, затим архивска документа Државне архиве НР Србије и документа из градских државних архива у Београду, Пожаревцу, Титовом Ужицу итд. Поред тога користио је статистичке и остале званичне публикације које су излазиле у Краљевини Србији, стенографске белешке са заседања Народне скупштине, радничку и осталу штампу, као и другу литературу из тога доба.

Цела књига подељена је у два основна одељка. У првом одељку који носи наслов *Еснафско уређење*, у двема посебним гла-